

УДК 378.001.7(73)

Синишина В.М.,

к.пед.н., доцент кафедри психології Ужгородського національного університету, vsinishina@ukr.net

Стойка О.Я.,

*к.пед.н., доцент кафедри іноземних мов Ужгородського національного університету, olesjastoyka@ukr.net,**Україна, м. Ужгород*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПСИХОЛОГІВ В СИСТЕМІ ОСВІТИ США

В статті розглядаються питання підготовки психологів в системі освіти США. Мета роботи – проаналізувати американський досвід підготовки психологів і розкрити особливості їх діяльності в системі освіти. Охарактеризована сучасна система освіти США, програми підготовки психологів, їх діяльність в шкільній психологічній службі і соціально-психологічній службі вищих навчальних закладів.

Ключові слова: *освіта США, коледж, університет, професійна підготовка психологів, психологічна служба.*

Постановка проблеми. Впродовж останніх десятиріч в Україні посилюється увага до діяльності психологічної служби у різних сферах і, відповідно, підготовки фахівців. Сьогодні в багатьох закладах вищої освіти здійснюється професійна підготовка психологів. Різні аспекти цієї проблеми досліджуються вітчизняними вченими (А. Обухівська, В. Панок, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін.). Оскільки психологічна служба почала розвиватися в Україні порівняно недавно (кінець 90-х років ХХ століття), доцільним є вивчення зарубіжного досвіду. Зокрема, значні здобутки в підготовці психологів і організації діяльності психологічної служби є в США.

Мета роботи: проаналізувати американський досвід підготовки психологів і діяльності психологічної служби в системі освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система американської вищої освіти, на відміну від України, відзначається високим рівнем децентралізації. У відповідності з 10-ю поправкою до Конституції США, федеральний уряд не має права встановлювати загальнонаціональну систему освіти, визначати політику і навчальні програми для ВНЗ. Рішення по цих питаннях приймаються на рівні влади штату чи округу. Всі штати мають специфічні системи освіти. Роль федерального уряду в сфері освіти зводиться до загального керівництва без надмірного втручання. Федеральний уряд несе юридичну відповідальність щодо захисту права кожного громадянина отримати рівний доступ до державних навчальних закладів. Розробку загальнонаціональної політики в сфері вищої освіти здійснює Міністерство освіти США (U.S. Department of Education) [1;2].

На сьогоднішній день в США існує розгалужена система вищих навчальних закладів, які відрізняються за акредитаційним статусом (акредитовані та неакредитовані), формою власності (державні й приватні), рівнем навчання (дворічні і чотирирічні) та ін. Акредитовані й неакредитовані навчальні заклади суттєво відрізняються своєю роллю в системі освіти. Вони можуть бути як державними, так і приватними, чотирирічними і дворічними, проте лише акредитовані навчальні заклади мають право надавати повноцінні освітні послуги в сфері вищої освіти. Зауважимо, що в процесі акредитації активну участь беруть різні професійні спілки, асоціації. Наприклад, програми підготовки психологів в США обо-

в'язково повинні бути узгоджені з Американською психологічною асоціацією (АРА). Вона навіть має право відкликати ліцензію вищого навчального закладу на підготовку психологів.

Аналіз наукової літератури свідчить, що професійна підготовка психологів в США розпочалася ще з 1636 року з відкриттям Гарвардського коледжу. Але тільки в 1991 році Американська психологічна асоціація ініціювала створення національних стандартів підготовки психологів [3;4].

Сьогодні професійна підготовка психологів в закладах вищої освіти США відзначається системністю, практичною зорієнтованістю, різними рівнями підготовки і здійснюється в таких основних типах навчальних закладів, як коледжі та університети.

Найпоширенішим типом вищих навчальних закладів США є коледж. Американські коледжі пройшли тривалий шлях розвитку, в результаті чого сформувалася освітня мережа, що включає найбільшу кількість цих ВНЗ. Сучасні коледжі забезпечують освіту різних рівнів – від середнього професійного до магістра і поділяються на три види: магістерські, старші або чотирирічні і молодші або дворічні коледжі [5]. Коледжі, які надають освіту найвищого рівня, називаються магістерськими. Вони прирівнюються до магістерських університетів, оскільки організовані за тим же принципом і мають два рівні навчання: академічний коледж і професійні школи (дослідницьких шкіл у коледжах, як і в магістерських університетах, немає) і, відповідно, присвоюють ступені бакалавра та магістра. Але, якщо якість першого рівня навчання є приблизно однаковою у всіх навчальних закладах, то другого рівня – значно відрізняється. Інший рівень магістерських коледжів – це однорічні або дворічні професійні школи. Ці заклади відрізняються невисоким рівнем матеріально-технічного забезпечення та незначною кількістю висококваліфікованого викладацького персоналу. Тому рівень магістрів, що випускаються докторськими і магістерськими університетами, значно вищий.

Старші або чотирирічні коледжі є класичними академічними коледжами, які присвоюють ступінь бакалавра. Вони поділяються на гуманітарні (коледжі мистецтв і гуманітарних наук), а також багатопрофільні коледжі. В гуманітарних коледжах особлива увага приділяється підготовці бакалаврів філологічного, історичного та

релігійного напрямку. Слід відзначити, що кількість чотирирічних коледжів незначна і в більшості вони є приватними навчальними закладами. Молодші (дворічні коледжі) є найпоширенішими в системі вищої школи США. Вони поділяються на однопрофільні і багатoproфільні. Однопрофільні мають нескладну структуру і невелику кількість викладачів, а багатoproфільні – більш складну організаційну структуру і численний викладацький склад.

Спочатку молодші коледжі забезпечували в основному загальноосвітню підготовку, а згодом в їх навчальних програмах почали з'являтися елементи професійної підготовки. У 1930–1940 роках дворічні коледжі стали впроваджувати елементи технічного навчання, чим сприяли створенню професійних шкіл. Період 1950–1970 рр. характеризувався зростанням попиту на висококваліфікованих працівників, а також бажанням молоді отримати професійну освіту, тому було відкрито велику кількість дворічних коледжів, які відрізнялися доступністю, прийнятними цінами і тісним взаємозв'язком з місцевим ринком праці.

Дворічні коледжі, які утворилися в результаті об'єднання технічних і професійних шкіл із коледжами молодшого ступеня свого регіону, – це специфічні американські навчальні заклади, які не мають аналогів у світовій освітній практиці. Ці коледжі пропонують академічну програму (*liberal arts – transfer programs*), аналогічну програмам перших двох років навчання у чотирирічних коледжах та університетах, що зараховується при переведенні на третій курс університету. Окрім того, вони надають фахову підготовку першого ступеня з багатьох професій (*occupational programs*). Водночас коледжі пропонують програми підвищення кваліфікації (переважно на замовлення певних компаній), курси і гуртки для людей, які бажають активно проводити свій вільний час. Після закінчення навчання присвоюється нижчий ступінь – молодшого спеціаліста (*associate degree of arts, applied science, and science*), а також видаються сертифікати за професіями, які не потребують спеціальної вищої освіти. Особливістю молодших коледжів США є те, що вони виступають першим рівнем вищої школи. Кращі учні молодших коледжів можуть продовжувати навчання на другому або третьому курсі старшого коледжу.

До появи системи дворічних коледжів вища освіта США вважалася двоступеневою: до першого рівня належали старші і академічні коледжі університетів і магістерських коледжів, а до другого – дослідницькі і професійні школи. В результаті формування мережі середніх професійних навчальних закладів американська вища школа стала більш складною – триступеневою, де першим рівнем стали дворічні коледжі.

Слід підкреслити, що психологічна освіта, отримана в коледжі, де в основному вивчаються загальноосвітні дисципліни і дуже мало спеціальних (навіть за наявності ступеня бакалавра) не дає права самостійно працювати в сфері психології. Випускники можуть працювати тільки як помічники кваліфікованого психолога.

Ядром вищої школи США є університети. Вони забезпечують високий рівень професійної підготовки, тому що саме тут сконцентрований потужний кадровий потенціал та значний обсяг наукових досліджень [6].

Особливе місце у вищій школі США займають дослідницькі університети, оскільки головні наукові дослідження проводяться на базі цих закладів. Перший дослідницький університет був відкритий у 1876 році в м. Балтіморі. Його засновник – Джон Хопкінс. Університет був створений як науковий центр, де повинні були здійснюватися фундаментальні дослідження і підготовка наукових кадрів. Але з часом, через нестачу фінансового забезпечення та інших причин у закладі розпочалася професійна підготовка фахівців. Згодом були створені Гарвардський, Колумбійський та інші приватні університети. Протягом другої половини ХХ століття до приватних дослідницьких університетів приєдналася група державних дослідницьких університетів. Сучасні дослідницькі університети не обмежуються науковими дослідженнями, вони приділяють велику увагу впровадженню їх результатів у всі сфери життєдіяльності людей. Таким чином, сьогодні дослідницькі університети виконують три основні функції: здійснюють професійну підготовку фахівців, проводять наукові дослідження і впроваджують їх результати у практику. На думку американських учених, саме поєднання цих трьох функцій визначає зміст діяльності сучасного американського дослідницького університету, що є основою сфери вищої освіти та наукової діяльності США.

Сьогодні дослідницькі університети вважаються елітою, авангардом вищої школи США, які мають політичну, організаційну та фінансову підтримку суспільства, бізнесу і держави. Однак існує небезпека «комерціалізації» університетів, їх переорієнтації від традиційних освітніх, виховних і соціальних функцій на комерційні дослідницькі проекти [7].

Отже, структуру університетів США можна представити таким чином: дослідницькі університети 1 і 2 категорії – пропонують повний спектр освітніх програм бакалавра; щороку присуджують не менше 50 докторських ступенів і мають високий рівень науково-дослідної діяльності. Сьогодні в США функціонує близько 100 дослідницьких університетів 1 і 2 категорії (державних і приватних); докторські університети – масштаби наукових досліджень у них є відносно невеликими, але вони мають право присуджувати ступені доктора наук (не менше 40 у рік). Таких університетів у США – понад 80 (державних і приватних; загальноосвітні університети, які, окрім навчання бакалаврів, здійснюють підготовку магістрів, що вимагає додаткового 2-річного поглибленого вивчення дисциплін спеціалізації. У США зазначених закладів понад 600 (державних і приватних).

Більшість американських психологів отримують професійну освіту в базових університетах, які готують фахівців для різних галузей психологічної науки і практики. Менша частина має змогу навчатися в університетах, які входять до престижної ліги Ivy League (Гарвардський, Йельський, Стенфордський), де готують найбільш кваліфікованих фахівців. Тут студенти багато часу проводять в лабораторіях, де під керівництвом відомих науковців здійснюються різні дослідження, а під час лекційних занять вивчають такі дисципліни, як «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Психологія дитинства», «Перцепція і судження», «Теорія особистості», «Методи наукових досліджень», «Тести та вимірювання», «Кризове втручання», «Психологія смерті,

самогубства» та ін. Чільне місце у підготовці фахівців посідає самостійна робота.

Підкреслимо, що кваліфікований психолог в США повинен обов'язково мати магістерський рівень (1–2 річні програми, які включають 10–15 курсів), або рівень доктора філософії (Ph.D) чи доктора психології (Psy.D) (4–5 річні програми, які включають 25–30 курсів), рік інтернатури і зазвичай захист дисертації. Крім цього, потрібно мати 1–2 роки практики, щоб отримати ліцензію на повноцінну психологічну діяльність.

Найбільша частина психологів працює в системі освіти. В кожній американській школі функціонує шкільна психологічна служба. Шкільні психологи забезпечують психодіагностику і корекцію розвитку школярів, здійснюють індивідуальне тестування учнів, які потребують особливої уваги, пряме і непряме втручання, супервізію, попередження девіантних проявів в учнівському середовищі, проводять дослідницьку роботу. Шкільні психологи об'єднані в Національну асоціацію шкільних психологів, яка є складовою частиною Американської психологічної асоціації (APA).

У вищій школі США функціонує соціально-психологічна служба, в якій працюють психологи і соціальні працівники. Часто її називають «Студентська служба» («Student Service», «Student Affairs») [8; 9]. Хоч її структура та функції дещо відрізняються залежно від навчального закладу та бюджету, загалом вона може включати:

– *student registration* (набір студентів, переведення та прийняття студентів з інших вузів, видання дипломів та випуск, планування випускної церемонії і т.д.);

– *financial aid* (фінансова допомога малозабезпеченим студентам – це оплата навчання, кошти на купівлю підручників, кошти на бензин, та кошти на догляд за дітьми поки батьки на заняттях);

– *disability services* (різноманітні послуги для студентів з обмеженими можливостями: перекладач для глухонімих, навчальні матеріали, виконані шрифтом для сліпих, запис підручників на аудіо, створення субтитрів для відеоматеріалів, нагляд за студентами, які здають письмові екзамени в індивідуальному порядку і т.д.);

– *career services* (допомога студентам, які ще не визначилися у виборі майбутньої професії, різні тести на виявлення нахилів та здібностей, проведення виставок, де роботодавці рекламують свої підприємства, проведення екскурсій та демонстрації з метою самореклами і т.д.);

– *veteran affairs* (працюють з військовими, котрі за законом отримують освіту на пільгових умовах);

– *student success center* (допомога тим, хто відстає у навчанні). Викладачі чи студенти-добровольці залучаються до надання допомоги неуспішним студентам;

– *international services* (допомога студентам, котрі приїхали на навчання в США з інших країн);

– *academic advising* (допомога студентам у складанні індивідуального плану навчання: коли, де, як, і на котрі курси треба записатися, що робити, якщо там вже немає вільних місць, якими ресурсами коледжу чи ВНЗ можна скористатися і т.п. У великих ВНЗ бувають спеціальні посади: transfer advisor – той, який працює із студентами, котрі щойно перевелися з іншого вузу, як правило, нижчого рівня акредитації, вже пройшли якісь курси, і тепер мають вирішити, до якої саме програми, тобто

спеціальності, вони хочуть прикріпитися і що для цього потрібно. Далі з ними працюють program advisors;

– *counseling* (надання порад; радники нерідко виконують ті ж самі функції, що й advisors, але крім того допомагають розв'язати різні соціальні і психологічні проблеми: брак мотивації, насилля в сім'ї, тривала хвороба, депресія, цілі в житті, як творчо використати свій час, і т.п. Вони мають вищу освіту зі спеціалізацією у психологічному консультуванні чи спорідненій спеціальності);

– *online student services* (новий тип послуг, який розвивається для тих, хто здобуває освіту переважно через інтернет, і покликаний дублювати всі ті послуги, які отримуються традиційними студентами).

Найчастіше працівники психологічної служби вищих навчальних закладів називаються радниками або консультантами. Аналіз наукової літератури свідчить, що коло їх обов'язків надзвичайно широке. Вони допомагають студенту правильно обрати майбутню спеціальність, зорієнтуватися в різних програмах, підготуватися до інтерв'ю, оформити пакет документів, включаючи резюме, забезпечують інформацією про кар'єрні можливості. Під час навчання радники виявляють труднощі у навчанні студента, надають індивідуальні консультації з метою їх подолання; надають допомогу студенту, який перебуває у кризовому стані, переживає стрес, депресію, включаючи направлення у реабілітаційні центри; працюють зі студентами з особливими потребами; виявляють умови проживання студентів і дають рекомендації щодо їх поліпшення; проводять спеціальні семінари, тренінги, спрямовані на стимуляцію особистісного зростання кожного студента, формування адекватної самооцінки, встановлення дружніх відносин з однокурсниками; інформують студентів випускних курсів щодо ринку праці і можливостей працевлаштування, консультують студентів щодо відповідності їх кваліфікації вимогам роботодавців. Радники також беруть участь в організації і проведенні різних свят у ВНЗ (свято знань, свято випускника та ін.). Вони підтримують тісні контакти з керівництвом вищого навчального закладу, наставниками, викладачами, представниками інших вищих шкіл та громадських організацій, беруть участь у прийомі на роботу нових співробітників і оцінці навчальних програм.

Висновки. Отже, професійна підготовка психологів і діяльність психологічної служби в навчальних закладах США є дуже різносторонньою і, безперечно, заслуговує уваги і використання окремих форм роботи у вітчизняному освітньому просторі.

Література

1. Lucas C.J. *American Higher Education* / C.J. Lucas. – N.Y.: Palgrave Macmillan, 2006. – 416 p.
2. Duderstadt J.J. *A University for the 21st Century* / J.J. Duderstadt. – Ann Arbor, MI: Univ. of Michigan press, 2000. – 358 p.
3. Diener D. *An incomplete list of eminent psychologists of the modern era* / E. Diener. – *Archives of Scientific Psychology* / – 2 (1), 2014. – P. 20-31.
4. *Survey of the practice of psychology prepared by Professional Examination Service: Association of States and Provincial Psychology Boards*, 2003. – 147 p.
5. Phillippe K.A., Conzáles Sullivan L. *National Profile of Community Colleges: Trends & Statistics* / Kent A. Phillippe, Leila

Conzáles Sullivan. – Wash.: Community College Press, 2005. – 190p.

6. Kerr C. *The Uses of the University* / C. Kerr. – N.Y.: Harvard University Press, 2001. – 243 c.

7. Stein D.G. *Buying In or Selling Out? The Commercialization of the American University* / D.G. Stein. – New Brunswick: Rutgers U. Press, 2004. – 172 p.

8. Barr M., Dester M. *The handbook of students affairs administration* / M. Barr, M. Dester. – San-Francisko: Jossey-Bass, 200. – 102 p.

9. Ludeman R. *Student Services in Higher Education* / R. Ludeman. – Wash.: Global Foundation, UNESCO, 2009. – 362 p.

Synyshyna V.M.,

Ph.D, Associate Professor of Psychology Department, Uzghorod National University, vsinishina@ukr.net

Stoyka O.Y.,

Ph.D, Associate Professor of Foreign Language Department, Uzghorod National University, olesjastoyka@ukr.net

Ukraine, Uzghorod

PROFESSIONAL TRAINING OF PSYCHOLOGISTS IN AMERICAN SYSTEM OF EDUCATION

This article deals with the questions of psychologists' training in American educational system. The aim of work is to analyze American experience of psychologists' training and their activity in the field of education. Modern system of American education is discussed as well as the programs of training and the activity of psychologists (School Psychological Service, Student Service).

Key words: *education of USA, college, university, professional training of psychologists, Psychological Service.*

